

vragenderwijs

een handreiking voor het beoordelen van katechese- projecten

In de teambespreking is het al vaker aan de orde geweest: men raakt zo langzamerhand uitgekeken op de katechese projecten. Ze gaan al een flink aantal jaren mee en zijn op onderdelen aan het verouderen. Het team wil eigenlijk wel eens wat anders. Verandering van spijs ... Zicht op wat er zoal voorhanden is op de katechetische markt heeft echter niemand. Een beroep op een distriktskatecheet is voor dit team helaas niet mogelijk. Toch is iedereen het erover eens: de knoop moet nu eindelijk maar eens worden doorgesneden.

Een ander team, dat zich om dezelfde redenen op de hoogte wil stellen van ander katechetisch materiaal dan waarmee tot nu toe steeds is gewerkt, wil met de distriktskatecheet op zoek gaan naar een nieuwe methode of projectenreeks. Het team heeft wel een aantal wensen, maar een instrument om een verantwoorde keuze te maken is niet voorhanden.

Regelmatig blijken de hierboven geschetste situaties werkelijkheid te zijn voor basisschoolteams. Waar voor het kiezen en beoordelen van nieuw onderwijsleermateriaal voor andere leergebieden in de meeste gevallen nogal eens een beroep kan worden gedaan op daartoe ontwikkelde instrumenten¹, zijn de hulpmiddelen die ter beschikking staan voor het beoordelen van katechese projecten niet zo talrijk². En voorzover ze al voorhanden zijn, blijkt de praktische gebruikswaarde ervan niet altijd even hoog te scoren. Vanuit de overtuiging dat het mogelijk moest zijn om óók voor het beoordelen van katechetisch onderwijsleermateriaal een doelmatig en praktisch hanteerbaar hulpmiddel te ontwerpen, wordt in dit artikel een voorstel gedaan voor een werkwijze en is een criteria-lijst gemaakt waarmee projecten en methoden voor het leergebied katechese kunnen worden gescreend.

een werkplan in fasen

Voor een efficiënte aanpak van het probleem zou het volgende werkplan kunnen worden opgesteld. Dit kan in een zestal fasen worden samengevat.

fase 1

Twee of drie teamleden krijgen (samen met de distriktskatecheet) de opdracht om - tegen de achtergrond van de algemene doelstelling en uitgangspunten van het SWP-onderdeel katechese en rekening houdend met een aantal wensen van het gehele team - uit de beschikbare methoden en projectemeeksen³ een voorselectie te maken van 5 à 6 projectemeeksen (resp. een aantal projecten uit een bepaalde serie) en/of methoden. Er kan gebruik gemaakt worden van het OVERZICHT KATECHETISCHE PROJEKTEN⁴, de WEGWIJZER VOOR HET GODSDIENSTONDERWIJS⁵ en het themanummer van SCHOOL EN GODSDIENST over planning⁶.

fase 2

Er worden zichtzendingen opgevraagd bij de betreffende uitgevende instanties en werkgroepen; of men maakt een afspraak voor een oriënterend bezoek in de documentatieruimte van een katechetisch centrum⁷. Het opgevraagde materiaal wordt door de "kleine commissie" van twee teamleden (met de distriktskatecheet) globaal bekeken. Methoden en/of projectenreeksen waarvan verwacht wordt dat deze gezien de ervaringen en werkwijzen van het gehele team in het verleden en de wensen die op tafel zijn gelegd - al snel zullen afvallen, worden terzijde gelegd.

fase 3

Ieder teamlid bestudeert aan de hand van de criterialijst (in dit artikel afgedrukt) de in de voorselectie gekozen methoden en/of projecten, en levert zijn/haar bevindingen bij de commissie in. Uiteraard vraagt dat enige tijd, maar het loont de moeite.

fase 4

De commissie inventariseert de gegevens en brengt - met het oog op een besluitvormende teamvergadering - de gezamenlijke bevindingen in kaart. Uiteraard gaat het er niet om, de scores van de verschillende onderdelen eenvoudigweg bij elkaar op te tellen, maar om een beeld te krijgen waar de overeenkomsten en verschillen in waarderingen liggen. Van belang is vooral, dat een inventarisatie gemaakt wordt van de verschillen in beoordelingen.

fase 5

In de teamvergadering worden de resultaten door de commissieleden aan het team voorgelegd. Wanneer er duidelijke verschillen in waardering zijn met betrekking tot bepaalde methoden of projecten, dienen deze te worden besproken;

niet om een gezamenlijk standpunt te forceren, maar wel om een redelijke onderlinge overeenstemming te krijgen, op basis waarvan kan worden besloten tot aanschaf en invoering van een bepaalde methode of projectenreeks.

fase 6

Na een jaar werken met het nieuwe materiaal wordt in de teamvergadering (samen met de distriktskatecheet) geëvalueerd: spoort het materiaal voldoende met de doelstelling en uitgangspunten van het SWPkatechese, waar zitten de sterke en zwakke punten (zowel inhoudelijk als methodisch-didaktisch), beantwoordt het materiaal aan de verwachting die we ervan hadden en voldoet het aan onze wensen, welke aanpassingen en verbeteringen kunnen worden aangebracht enz. Zo'n evaluatie verloopt uiteraard het meest efficiënt, wanneer ieder teamlid zijn/haar bevindingen op papier heeft gezet.

criterialijst

De hieronder afgedrukte criterialijst is bedoeld als een hulpmiddel bij het beoordelen van het materiaal. Het zijn vragen aan de projectenjde methode, niet aan het totaal van het katechetisch gebeuren op school.

Onder "onderwijskundige aspecten" staat een serie vragen naar de onderwijskundige keuzen die gemaakt worden. Met het beantwoorden van deze vragen kan enig zicht verkregen worden op de onderwijskundige kwaliteiten van het materiaal. Tevens worden vragen gesteld naar het kommunikatie- en leerproces, waardoor de relatie tussen "zender" en "ontvanger" in beeld kan worden gebracht.

Daarna volgt een aantal vragen die vooral betrekking hebben op de katechetische kleur en de inhoud van het projekt/de methode. Uit welke hoek waait de wind, wat is de "nestgeur"? Tevens proberen deze vragen het realiteitsgehalte van waardebelevingen, gedragsnormen en interpretatiepatronen die in het projekt/de methode aanwezig zijn, te achterhalen.

0 = *ontbreekt/niet*
 1 = *slecht*
 2 = *onvoldoende*
 3 = *acceptabel* 4
 = *goed*
 5 = *prima*

A. ONDERWIJSKUNDIGE ASPEKT EN

1. Wordt aangegeven wat aan voorbereiding en tijdsinvestering van de leerkracht wordt verwacht?	012345
2. Wordt vermeld wat de tijdsduur (eventueel tijdgebondenheid) van het projekt/de methode is?	012345
3. Is de algemene doelstelling (eventueel subdoelstellingen) duidelijk omschreven?	012345
4. Korresponderen de algemene doelstelling en de subdoelstellingen met elkaar?	012345
5. Komen naast doelen als vaardigheden en attitudevorming ook kennisdoelen naar voren?	012345
6. Wordt rekening gehouden met de verschillende beginsituaties van de leerlingen?	012345
7. Is er een lijn of structuur te ontdekken in de opbouw?	012345
8. Is de samenhang tussen de verschillende onderdelen en hoofdstukken inzichtelijk?	012345
9. Zijn de aangeboden werkvormen en verwerkingssuggesties gevarieerd?	012345
10. Zijn er mogelijkheden om gedifferentieerd om te gaan met de inhoud?	012345
11. Worden er aan het eind aanwijzingen gegeven voor evaluatie van de leerstof en/of zijn relevante toetsingsmomenten ingebouwd?	012345
12. Is duidelijk, welke didactische houding van de leerkracht wordt verwacht (groeps- of individugericht, kind- of stofgericht enz.)?	012345
13. Geeft het projekt/de methode ruimte aan leerkrachten en leerlingen om eigen stellingname en inbreng t.a.v. de inhoud naar voren te brengen?	012345
14. Nodigt het projekt/de methode de leerling uit om eigen ervaringen in te brengen?	012345
15. Wordt het zelfstandig werken van leerlingen bevorderd?	012345
16. Is het projekt/de methode technisch goed afgewerkt, is de vormgeving aantrekkelijk?	012345
17. Is het illustratiemateriaal uitnodigend en te gebruiken?	012345
18. Is de thematiek uitgewerkt voor zowel onder-, midden- als bovenbouw?	012345
19. Wanneer er leerlingmateriaal bij het projekt/de methode hoort:	012345
- is er samenhang tussen handleiding en uitwerking in het leerlingenmateriaal	012345
- is het materiaal aantrekkelijk voor de leerlingen?	012345
- is het taalgebruik afgestemd op de doelgroep?	012345
- is er evenwicht tussen tekst en illustraties?	012345
- zijn de illustraties functioneel?	012345
- zijn de illustraties gevarieerd?	012345
- zitten er informatieve momenten in?	012345
- worden de kernwoorden en -begrippen duidelijk?	012345

B. INHOUDELIJKE UITGANGSPUNTEN

- 1. Wordt in de handleiding/verantwoording de keuze van het onderwerp/thema gemotiveerd en verantwoord? 012345

- 2. Is de inhoudelijke koers van het projekt/de methode in overeenstemming met de algemene doelstelling en uitgangspunten van het SWP-onderdeel katechese? 012345

- 3. Wordt het onderwerp/thema verantwoord: - - 012345
  - theologisch? 012345
  - katechetisch? 012345
  - ontwikkelingspsychologisch ? 012345

- 4. Geeft het projekt/de methode relevante achtergrondinformatie over de verschillende aspecten van het thema? 012345

- 5. Worden er verwijzingen gegeven naar verdere studie en/of literatuur? 012345

- 6. Worden er bruikbare leer- en hulpmiddelen aangegeven? 012345

- 7. Is de "kleur" duidelijk: 012345
  - ervaringskatechese? 012345
  - bevrijdingskatechese? 012345
  - bijbelkatechese? 012345
  - kerkelijke katechese? 012345

- 8. Is de "kleur" van het projekt/de methode in overeenstemming met de eigen verwachtingen en wensen? 012345

- 9. Is de aandacht tussen de leerplanfactoren leerling, maatschappij en christelijke traditie evenwichtig verdeeld? 012345

- 10. Komen in het projekt/de methode relevante elementen uit de christelijke traditie aan de orde, zoals b.v.: 012345
  - bijbelverhalen, bijbelse figuren en sleutelwoorden 012345
  - rituelen, symbolen, sacramenten 012345
  - religieuze identifikatiefiguren 012345
  - kerkelijke feesten 012345

- 11. Worden er mogelijkheden aangegeven om de dialoog tussen de verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen op gang te brengen? 012345

- 12. Heeft het projekt/de methode oog voor maatschappelijke thematieken en ervaringen van leerlingen (zoals wonen, arbeid, bezit, vredesproblematiek, waarden en normen, derde wereld enz.)? 0 1 2345

- 13. Is duidelijk, op welke wijze het projekt/de methode omgaat met menselijke relaties (b.v. gezagsverhoudingen, rolpatronen, vriendschap)? 012345

- 14. Is duidelijk, op welke wijze het projekt/de methode omgaat met religieuze gedragingen (zoals b.V. bidden, naar de kerk gaan enz.)? 012345

- 15. Worden in het projekt/de methode relaties gelegd naar ouders, wijk, kerk enz? 012345

* * *

- * Zou ik graag met dit projekt/deze methode willen werken? 012345
.....
- * 012345
.....
- * 012345
.....
- * 012345

*

tot slot

Het voorgestelde werkplan en de criterialijst bieden natuurlijk geen garantie voor een optimaal verloop van het catechetisch proces. Ze zijn slechts bedoeld als een handreiking, om hulp te bieden bij het analyseren en beoordelen van catechetische projecten en methoden. Uiteraard zijn ze voor verbetering vatbaar.

Tenslotte: het is een misverstand te menen dat een goede methode borg staat voor een feilloos onderwijsleerproces; zoals het ook een misverstand is te geloven dat er ooit een methode of projectenreeks de markt zou kunnen veroveren die aan alle zoeken en mislukkingen een einde zou maken.

Dat is te mooi om waar te zijn.

NOTEN

1. Voorbeelden hiervan zijn de praktische studiewijzers voor het kiezen en beoordelen van nieuwe geschiedenis-, aardrijkskunde- en schrijfmethoden, zoals gepresenteerd in de *Praxis-bulletins* (uitg. Malmberg, Den Bosch) van jan. 1987/1989 en sept. 1988. Het idee om ook voor catechetische methoden en projecten een dergelijk instrument te maken werd hieraan ontleend.

2. Gewezen kan worden op:

* *Planning van catechese op de basisschool* (NRK, Nijmegen, 1983), met name het "Aanhangsel" (blz. 119126), waarin een groot aantal vragen aan projecten wordt opgesomd. De in deze bijdrage ontwikkelde criterialijst is mede op basis van deze vragenlijst tot stand gekomen.

* Frans Vosman e.a., *De beoordeling van catecheseprojecten*, in *School en Godsdienst*, 38(1984)5,91-95.

* G. Hilger, *Beoordeling en analyse van catechese-methoden*, in *Verbum* 52(1985)1-2, 77-79 (een uit het Duits bewerkt artikel).

* *Levensbeschouwelijk onderwijs. Een instrument voor planning op katholieke scholen*. KPC, Den Bosch, 1988, met name deel 11.

3. Met projectenreeksen wordt bedoeld: een geheel van projecten, die volgens een "raamplan" of vooraf bepaalde lijn verschijnen/zijn verschenen. Voorbeelden zijn de projecten van de werkgroep Samenspel, de Westelijke Mijnstreek, Overvecht en (in serieel opzicht) de projecten uit het Eindhovense Veldboeket.

4. Sinds 1976 verzorgt het HKI jaarlijks een aanvulling op het *Overzicht Catechetische Projecten*. In dit overzicht worden alle nieuw verschenen methodische materialen voor catechese en levensbeschouwelijke vorming voor kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar - zowel in school als in parochie - bij elkaar gebracht. Met ingang van de aanvulling van 1989 is - door een groot aantal coderingen en meer dan 350 trefwoorden - de toegankelijkheid aanzienlijk verbeterd.

5. *Wegwijzer voor het godsdienstonderwijs*. Samengesteld door het documentatiecentrum van het Bijbels Museum te Amsterdam. Ook in deze wegwijzer wordt jaarlijks een groot aantal nieuwe projecten voor catechese en godsdienstonderwijs opgenomen. Besteladres: PSBL, Parkweg 20 a, 2271 Al VOORBURG, tel. (070) 86 1779.

6. *School en Godsdienst* 42(1988)4. In dit nummer werd een redelijk representatief overzicht gegeven van de verschillende raamplannen, meerjarenplannen, projectenreeksen en methoden.

7. Het HKI verstrekt graag informatie welke centra kunnen worden geraadpleegd; in het *School en Godsdienstnummer* 1988-4 is een adreslijst opgenomen van een aantal centra waar catechetisch materiaal aanwezig is. Bovendien beschikt het HKI zelf over een documentatiecentrum waarin de meeste projecten en methoden voor basisschoolkatechese aanwezig zijn.